IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

RAQOBATBARDOSHLIK TUSHUNCHASI VA UNING KORXONA BOSHQARUVIDAGI O‘RNI

Erkinboyev Muhammadillo Ma'rufjon o'g'li

Annotatsiya

Mazkur maqolada raqobatbardoshlik tushunchasining iqtisodiy mohiyati, uning korxona boshqaruvidagi ahamiyati va zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitidagi o‘rni tadqiq etilgan. Raqobatbardoshlikka ta’sir etuvchi ichki va tashqi omillar, korxona boshqaruvi bilan o‘zaro bog‘liqligi hamda korxonalarning barqaror rivojlanishini ta’minlashdagi roli tahlil qilingan. Shuningdek, raqobatbardoshlikni oshirishning zamonaviy usullari va boshqaruv mexanizmlari yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: raqobatbardoshlik, korxona boshqaruvi, strategik boshqaruv, raqobat ustunligi, innovatsiya, samaradorlik, bozor iqtisodiyoti, korxona rivojlanishi.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan ularning raqobatbardoshlik darajasiga bog‘liq. Globalizatsiya jarayonlarining jadallashuvi, texnologik taraqqiyotning tezlashuvi va iste’molchilar talablarining o‘zgarib borishi korxonalardan bozorda mustahkam o‘rin egallash uchun doimiy ravishda rivojlanib borishni talab qilmoqda. Shu nuqtai nazardan raqobatbardoshlik korxona boshqaruvining eng muhim strategik maqsadlaridan biri hisoblanadi.

Raqobatbardoshlik korxonaning mavjud va potensial raqobatchilarga nisbatan ustunlikka ega bo‘lish, bozorda o‘z mavqeini saqlab qolish hamda uzoq muddatli rivojlanishni ta’minlash qobiliyatini ifodalaydi. Korxona boshqaruvi esa mazkur ustunliklarni shakllantirish va rivojlantirishning asosiy vositasi hisoblanadi.

Mamlakatimizda iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, sanoat korxonalarining eksport salohiyatini oshirish va innovatsion rivojlanishni ta’minlash jarayonida korxonalar raqobatbardoshligini kuchaytirish dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Raqobatbardoshlik masalasi iqtisodiyot fanida keng o‘rganilgan yo‘nalishlardan biridir. Xususan, amerikalik iqtisodchi olim Michael Porter tomonidan ishlab chiqilgan raqobat ustunligi nazariyasi korxonalarning bozordagi muvaffaqiyatini ta’minlashning muhim omillarini yoritib beradi. Uning fikricha, korxona xarajatlar bo‘yicha yetakchilik, differensiallashuv va maqsadli segmentlash strategiyalari orqali raqobat ustunligiga erishishi mumkin.

Shuningdek, Philip Kotler, Peter Drucker va boshqa olimlarning ilmiy ishlarida raqobatbardoshlikni ta’minlashda strategik boshqaruv, marketing va innovatsion rivojlanishning ahamiyati asoslab berilgan.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tadqiqotlarida esa korxonalarning eksport salohiyatini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilash va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy taqqoslash, iqtisodiy-statistik tahlil, guruhlash va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Raqobatbardoshlik tushunchasining nazariy asoslari o‘rganilib, korxona boshqaruvi bilan bog‘liq jihatlari tahlil qilindi. Shuningdek, zamonaviy korxonalar faoliyatida qo‘llanilayotgan boshqaruv amaliyotlari va ilmiy manbalar o‘rganildi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

Raqobatbardoshlik korxonaning ichki imkoniyatlari va tashqi muhit omillaridan samarali foydalanish orqali bozorda ustun mavqega ega bo‘lish qobiliyatini anglatadi. Korxonaning

raqobatbardoshligi mahsulot sifati, narx siyosati, innovatsion faoliyat, boshqaruv samaradorligi va xodimlar salohiyati kabi omillar bilan belgilanadi.

Korxona boshqaruvi raqobatbardoshlikni shakllantiruvchi asosiy vosita hisoblanadi. Boshqaruv qarorlarining to‘g‘riligi korxonaning bozor talablariga moslashish darajasini belgilaydi. Samarali boshqaruv tizimi korxonaning resurslaridan oqilona foydalanish, xarajatlarni kamaytirish va mahsulot sifatini oshirish imkonini beradi.

1-jadval. Korxona raqobatbardoshligiga ta’sir etuvchi omillar

Omillar	**Ta’sir yo‘nalishi**
Mahsulot sifati	Iste’molchilar talabini oshiradi
Narx siyosati	Bozordagi mavqeni mustahkamlaydi
Innovatsiyalar	Yangi bozor imkoniyatlarini yaratadi
Kadrlar salohiyati	Mehnat unumdorligini oshiradi
Marketing faoliyati	Savdo hajmini ko‘paytiradi
Boshqaruv samaradorligi	Resurslardan foydalanishni yaxshilaydi

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, korxonaning uzoq muddatli muvaffaqiyati ko‘p jihatdan uning strategik boshqaruv tizimiga bog‘liq. Strategik boshqaruv korxona oldiga qo‘yilgan maqsadlarni amalga oshirish, bozor o‘zgarishlariga moslashish va raqobat ustunliklarini yaratishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda raqobatbardoshlikni ta’minlashda innovatsion boshqaruv yondashuvlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Raqamli texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarishni avtomatlashtirish va zamonaviy axborot tizimlaridan foydalanish korxonalarning samaradorligini oshirmoqda.

2-jadval. Raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy yo‘nalishlari

Yo‘nalish	**Kutilayotgan natija**
Mahsulot sifatini oshirish	Bozor ulushi ortadi
Innovatsiyalarni joriy etish	Raqobat ustunligi shakllanadi
Xarajatlarni optimallashtirish	Rentabellik oshadi
Xodimlar malakasini oshirish	Mehnat unumdorligi ortadi
Marketing strategiyalarini rivojlantirish	Mijozlar soni ko‘payadi
Raqamlashtirish	Boshqaruv samaradorligi oshadi

Korxonalar faoliyatida raqobatbardoshlikni oshirish uchun boshqaruvning zamonaviy usullaridan foydalanish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va inson kapitalini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, sanoat korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va mahsulot sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish raqobatbardoshlikning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqobatbardoshlik korxona faoliyatining samaradorligini belgilovchi muhim iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. U korxonaning bozordagi mavqeini mustahkamlash, foydalilik darajasini oshirish va uzoq muddatli rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Korxona boshqaruvi raqobatbardoshlikni shakllantirish va rivojlantirishning asosiy vositasi bo‘lib, samarali boshqaruv qarorlari korxonaning bozor sharoitlariga moslashuvchanligini oshiradi. Zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion faoliyat, raqamlashtirish va inson kapitalini rivojlantirish raqobatbardoshlikni ta’minlashning muhim omillariga aylanmoqda.

Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish maqsadida quyidagi takliflarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Strategik boshqaruv tizimini takomillashtirish.
2. Innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish.
3. Mahsulot sifatini xalqaro standartlar darajasiga yetkazish.
4. Xodimlarning kasbiy malakasini muntazam oshirib borish.
5. Marketing va bozor tadqiqotlarini kuchaytirish.
6. Raqamli boshqaruv texnologiyalaridan samarali foydalanish.

Mazkur chora-tadbirlar korxonalarning ichki salohiyatini oshirish, raqobat ustunliklarini shakllantirish va iqtisodiy samaradorligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Porter M. *Competitive Advantage*. New York: Free Press, 2019.
2. Kotler P. *Marketing Management*. Pearson Education, 2022.
3. Drucker P. *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. Harper Business, 2021.
4. O‘zbekiston Respublikasining “Raqobat to‘g‘risida”gi Qonuni.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining iqtisodiy islohotlarga oid farmon va qarorlari.
6. O‘zbekiston Respublikasi Raqobat qo‘mitasi
7. The World Bank
8. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)
9. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO)
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi